

num! Scitis enim quia multa vitia tenerrimis ætatibus imprimuntur; quæ postea in magno corpore vix mitigare, nedum extirpare quisquam possit. Infelices magistri, qui hujusmodi plantaria plantaverunt! explantabuntur ab illa cœlesti plantatione, quam plantavit Pater ille cœlestis. Quis gloriabitur se hujus rivi torrentibus non fuisse vallatum?

11. Septimus est, in omnibus his malis perseverare. Hic peccator demersus est et absorptus, et clausit super eum puteus os suum. Cum enim non levat oculos ad cœlum, nec recordatur judiciorum justorum, mortuus est, et sepultus in sepulcro conscientiæ suæ. Tunc a mortuo tanquam qui non est, perit confessio (*Eccli. xvii, 26*): tunc peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (*Prov. xviii, 3*). Hic est in extremo fluminum Ægypti, et multitudo miserationum Domini tollitur ab oculis ejus.

12. O flumen malum, rivi pessimi, rivi exterminantes! Hac nocte Dominus eos calceatus transivit, cum in virginali substantia puram carnem et omnium prætaxatarum pestium immunem accepit: illo calceamento calceatus quod in Idumæam extendit

(*Psal. lxx, 10*), cujus corrigiam solvere non potuit magnus ille Baptista (*Luc. iii, 16*). Misit de summo Filium suum: et accepit me in utero Virginis, et sic tandem assumpsit me, et de profundis aquarum. Percutiemus et eos, si cogitemus pro peccato nostro, si prohibeamus linguam a dolo, si declinemus a malo, et faciamus bonum: si confiteamur adversum nos iniustitiam nostram Domino, si dolor noster sit semper in conspectu nostro, si doceamus iniquos vias Domini, et semper laus ejus sit in ore nostro. Et ut de arte sutoria nostris moribus aliquid consueamus, habeamus calceamenta densa et subtiliter consuta, quæ possint aquas obviantes excludere. Faciamus carnem nostram firmam et confixam **574** timore Domini, quæ libidinis humorem excludat, et excocta tribulationibus, atque ita densata fiat uter novus ad conservandum vinum novum de quo dicitur: *Quia factus sum sicut uter in pruina* (*Psal. cxviii, 83*). Sed jam corda et corpora vestra ad suscipiendum Filium Virginis præparata dimittamus in pace, et omnes in commune lumen ad revelationem gentium innocentibus brachiis amplectamur qui est benedictus in sæcula. Amen.

NICOLAI CLARÆ-VALLENSIS

SERMO IN FESTO BEATI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

Stephanus autem plenus gratia et fortitudine (*Act. vi, 8*).

1. Adhuc Filium Virginis habemus in manibus, et obsecutoria delinitione vagientis Dei honoramus infantiam. Ducit nos Virgo ad veneranda cunabula, et speciosa præ filiabus hominum, ad speciosum forma præ filiis hominum, benedicta inter mulieres ad benedictum inter homines nos conducit. Submurmurat nobis in aurem, si forte domus exasperans audiat et quiescat, revelata esse velamina Prophetarum, et completum consilium Dei. Videte miraculum Matris Domini, quia creatura creat, et Creator creatur. Scintillat sidus, Magus adorat, exultat polus, tellus resultat, gloriantur Angeli, pastores aggaudent, Virgo parit, nascitur Deus, et cœlorum luminaria clariore lumine lumen exortum in tenebris prosequuntur. In istis bonis versamur: beatus vir qui impleverit desiderium suum ex ipsis. Scio quia dulce nobis est, *In principio erat Verbum: dulcius, Verbum caro factum est* (*Joan. i, 1, 14*); dulcissimum Verbum in cruce suspensum. A tanto puerperio quis insanus oculos nostros amovere, nedum avellere præsumat, nisi ipse jubeat qui dicit: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt?* (*Cantic. vi, 4*). Ecce dum osculatur nos osculo oris sui, dum tantis miraculis et stupidos nos facit et attentos, *Stephanus plenus gratia et fortitudine* facit

prodigia et signa magna in populo. Nunquid æquum est derelinquere regem, et ad milites oculos detorque? Nequaquam, ni imperaverit Imperator. Surgit ipse Rex Filius Regis, sed lapidantium aciem interruptens, triumphatoris certamini non sine dolore cordis assistit. Videt opprimi primum et primicerium purpuratæ cohortis grandinaria lapidum densitate, fontes sanguinis de corpore Protomartyris ebullire. Videt quia universa debacchatio redundat in ipsum, et ipsi soli impropria exprobrantium cumulantur. Ubi pietas et misericordia tua, Domine, si non compateris patienti? ubi æquitas et justitia, si non judicas et vindicas de populo lapidante? Curramus ad spectaculum ad quod currit, qui exultat ut gigas ad currendam viam, et videamus quibus armis armatus vexillifer martyrum in campum pugnaturus descendit. Et ut diligentius elucescat singularis martyrii prærogativa, reveceamus ad memoriam apostolicorum Actuum descriptionem, in quibus historicis et figuralibus dictis conversio et passio belligeri militis continetur.

2. *Stephanus*, inquit, *plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo*. Non parvum latet hic mysterium, nec vilipendenda simplicioris scripturæ manifesta positio. Ad virginem

quippe loquens angelus, verba de cœlestibus scri-
niis sumpta, nec alterius nisi ipsius Dei spiritu fa-
bricata, nova salutatione perorat [*al. portat*]. Nulli
dubium quin omnium verborum excellant altitudine,
utpote de melioribus disciplinis sacri Spiritus
evoluta : quorum annuntiatione confœderandum
erat illud unicum sacramentum Verbi et hominis ;
divinitatis et carnis. *Ave*, inquit Fortitudo Domini,
plena gratia (*Luc. 1, 28*). Quid autem de Stephano?
Stephanus plenus gratia et fortitudine. Nonne
Lucas eisdem pene litteris de utrisque eloquitur?
Sed licet longe excellentior modus in Virgine præ-
dicetur, secundario tamen laudatur in Martyre. Ha-
bet igitur gratiam Stephanus sublimiori genere,
quam reliqua martyrum multitudo : plenus gratia
refertur scilicet et cumulatus, quod raro in Scrip-
turis canonicis subtilis inquisitor inveniet. Jungitur
gratiæ fortitudo, **575** infuso spiritu libertatis. Igni-
tus animus in vocem veritatis erumpit, nec patitur
ullo pacto rigorem justitiæ submitti aliquando, vel
dimitti. Sic loricated gratia, et hasta fortitudinis
sapienter infrendens, *faciebat prodigia et signa
magna in populo*. Ille potest prodigia et signa facere,
in quo gratia et fortitudo sedem firmissimam statue-
runt. Sic Stephanus ad homicidas, ad legis adulte-
ros, ad crucifixores Filii Dei Patris loquitur, genti
peccatrici Ægypto, populo gravi iniquitate in de-
serto, semiini nequam in terra promissionis, filiis
sceleratis in morte Salvatoris. *Dura, inquit, cervice
et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui
sancto restitistis*.

3. *Surrexerunt quidam de synagoga* : synagoga
utique Satanæ, et utique conglobantur, vel ad con-
vincendum, vel ad occidendum. Faciunt impietatis
parietem unum ; squama squamæ conjungitur (*Job
xli, 6*). Sibilant sibi serpentes ad invicem, convene-
runt in unum adversus Dominum, et adversus Chri-
stum ejus. Velit, nolit, cedit impietas pietati, veri-
tati error, stultitia sapientiæ, Spiritui sancto præ-
sumptio et vanitas spiritus humani. *Non poterant
resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur*. Non
dixit, Non volebant, quod rationabilium et perfectio-
rum est ; sed *non poterant*, ubi menti malæ facultas
tollitur, non voluntas mutatur. *Redarguebantur*, ait,
ab eo cum omni fiducia. Fiducialiter agit, nec mutat,
nec mutatur mens imperterrita, quæ magis justitiam
quam vitam, fidem quam sanguinem, mortem quam
justitiæ taciturnitatem elegit. Concurrentes rapiunt
eum, adducunt in concilium, et gaudent eum intra
sua retiacula reclusisse : sed frustra jacitur rete
ante oculos pennatorum. Tunc vox liberior, et ex
eorum codicibus sermo exacuitur veritatis, totum-
que martyrem rapit sibi Spiritus Dei, et ex ejus
ore sonantiori organo modulatur. Apparet ei una
facies Scripturarum, et veteris instrumenti dispen-
dia in compendiosam redigit breviter. Replicat
promissiones et beneficia Dei, murmurationes et
maleficia populi ; bona præstita, reddita mala ; ad
extremum divini sanguinis exprobrat effusionem,

A refractarios spiritus, duos cervice, incircumcisos
corde et auribus, et sublimi voce homicidas, et pro-
ditores appellat. Non veretur conventicula congre-
gata de sanguinibus, et inter manus quærentium
animam ejus, de liberiori justitia cacumen veritatis
ascendit. *Dissecantur cordibus, et strident dentibus
in eum*, concipiunt dolorem, et prope est ut partu-
riant iniquitatem. Mirum quod non revocantur in-
sueti novitate miraculi, quod luminosa Protomarty-
ris facies non refrenat insanos. *Videbant, inquit, fa-
ciem ejus tanquam vultum angelistantis inter illos*.
Quid est, o insensati ? lumine vultus Dei insignitur
gloriosus Levita, et vibranti splendore Stephanus
serenatur, et reverberantur oculi vestri, et tamen
invidiæ magnitudo visionis majestatem ocludit?
B Respondeant in divinorum voluminum evolutione,
ubi repererunt hominem in terris positum per (*sic*)
vultum angelicum induisse : et cum in utrisque legi-
bus vel raro, vel nunquam invenerint, obstupeant
gloriam triumphantis. Sequitur :

4. *Cum autem esset plenus Spiritu sancto, inten-
dens in cœlum vidit gloriam Dei*, etc. Mirum dictu,
et totius supergressio creaturæ ! Intendit in cœlum,
videt jam non cœlum, sed cœlos apertos, videt glo-
riam Dei et *Jesum stantem a dextris virtutis Dei*.
Movet me hæc intentio, quæ de cordis puritate re-
fusa vim facit cœlis, et ad ipsius divinitatis consi-
storium penetrat et attingit. Cœli aperiuntur, gloria
Dei videtur : Jesus conspicitur stans non solum a
dextris Dei, sed *a dextris virtutis Dei*. Hanc inten-
tionem fecerat abjectio mundi, contemptus sui, cor-
dis munditia, dilectio Dei, proximi amor, veritatis
defensio, desiderium Christi. Retorquenda essent
hæc omnia ad communes flosculos moralitatis, nisi
esset excellentia Martyris commendanda. Felices
oculi, subtilis visus, visio gloriosa. Signanter re-
collige positionem verborum. Plenus est Spiritu, et
sic intendit in cœlum, quia in Spiritu afflatur ; con-
culcatis terrestribus, cœlestibus inhiat et æternis.
Post hæc aperiuntur cœli, nullaque prævalet firma-
tio vel clausura, quam non transvolet aut irrumpet
mens illi summæ menti affectanter inhærens. **576**
Aperiuntur ergo cœli, et puto quod omnes cœli ;
eorumque apertionem sequitur visio gloriæ Dei, et
videtur Dominus Deus stans a dextris virtutis Dei,
ne Patre minor esse putetur. Stat cum stante, cum
bellante bellat ; quia lapidatur in lapidato.

D 5. Non mediocris stupor involvit me, utrum pri-
mitivus flos martyrum oculis corporeis an incorpo-
reis ista perspexerit. Grande quidem miraculum si
mentali intuitu stellantibus se immersit arcanis, si
mundicordes oculi tam solemnem inspexerint visio-
nem. Quod si corporalibus, certum est hunc omne
hominum genus disparilitate gratiæ prævolasse, et
pennis fidei et virtutum incorporea corporeis, et si
non comprehendisse, apprehendisse tamen. Nihil
audeo temere definire, vel ex abrupto præcipitare
sententiam, cum finitivam super hujusmodi regulam
me legisse non meminerim. Securius tamen sequor

Apostolum, imo Spiritum Dei in Apostolo, qui cum summa verborum libertate magis securæ ambiguitati, quam periculosæ definitioni ista committit : *Sine in corpore, inquit, sive extra corpus, nescio, Deus scit* (II Cor. XII. 2, 3). Exclamant statim clamore horribili, continent aures suas, et eas obstruunt veritati, *impetum faciunt unanimiter in eum*, facti amici in morte illius : *et ejicientes eum extra civitatem lapidabant*. Ejicitur martyr extra civitatem sanguinum, in qua prius justitia habitavit, nunc autem homicidia : de qua dicit sanctus, *Quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate*. Hæc est civitas, quam *die ac nocte circumdat iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia* (Psal. LIV. 10, 11). Civitas castellum despectivè vocata, quod contra apostolos et apostolorum Dominum durissimis infidelitatis vectibus est munitum. Extra portam civitatis hujus passus est Dominus, extra eam lapidatur servus exiens ad eum extra castra, et portans similitudinem improprietatis ejus. Deponuntur vestimenta martyris ad pedes persecutoris, qui attactu sacrarum vestium, et orationibus lapidandi fuerat convertendus.

6. *Et lapidabant, inquit, Stephanum invocantem et dicentem : Domine Jesu, accipe spiritum meum*. Currunt illi ad lapides, et ille ad preces. Lapidem percutiunt, sed lapidem molliorem, de quo fluit oleum charitatis, et tinnitus redditur pietatis. *Domine Jesu, inquit, ne statuas illis hoc peccatum*. Rogat suscipere spiritum suum, spiritum utique, et sanctum : illum quem signanter quasi quoddam signaculum Apostolus in homine præcipit conservari. *Ut integer, inquit, anima et spiritus et corpus in die Domini sine querela servetur* (I Thess. v, 23). O quanta pietas, quantus affectus, et ardentissimæ charitatis integritas! Recte martyrii florem iste sibi prævidicat, in quo similitudo Domini pendentis in cruce mirabilibus formulis est impressa. In ligno enim spinis coronatus, lancea confossus; cruci affixus, dissimulat illum unicum dolorem, et obli-

scitur mortis vicinæ : novum introducturus exemplum, aperit latitudinem charitatis, et apertiori campo terminos traditæ legis amplificat, jam non solum amicus amicis, sed velint, nolint, amicus pariter inimicis. *Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. XXIII, 34). Non potuit esse inefficax oratio morientis; unde et inimicorum numerositas ad numerum amicorum transivit.

7. Vide quam recto cursu Stephanus etsi non æquat, sequitur tamen Redemptorem. Volat saxorum imber, et fortissimis invidorum manibus loca vulnerum duplicantur : sed patienter patitur coronatus noster, de corona nominis ad coronam regiminis transferendus. Nescit affectum carnis, et mortis horam ignorat. Et vide quid deliberet faciendum. *Positis, ait, genibus clamavit voce magna : Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. Clamat voce magna, quia magna utique charitate. *Positis genibus, quia vera et humili simplicitate pro se orans stat et erigitur; pro lapidantibus flectit genua*. Quis audivit unquam tale? et quis vidit huic simile? Plus dolet persecutorum peccatum, quam sua vulnera : illorum iniquitatem, quam suam mortem. *Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino*. Felix somnus cum requie, requies cum voluptate, voluptas cum satietate, satietas cum securitate, securitas cum æternitate. *Obdormivit, inquit, in Domino*, absorptus in claritatis abyssum, et inter Dei sui brachia requiescens. Sedebat a dextris Dei Dominus Jesus, sed primo martyri martyrum caput. Recolis quod illa Ecclesiæ lingua (Augustinum loquor) de hoc martyre senserit, quem post mortem septem mortuos asserit suscitasse. Eia vos, qui levitali ordine præfulgetis cantate huic canticum novum, et tantæ festivitati festivis vocibus inclamante. Fortassis concinentibus, etiam suggeret de vobis Domino suo Judici vestro, ne statuatur illis aliquid ad peccatum, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

577 AELREDI ABBATIS RIEVALLIS

TRACTATUS DE JESU PUERO DUODENNI (52).

In Evangelium Domini infra octavam Epiphaniæ, « Cum factus esset Jesus annorum duodecim » (Luc. II, 42).

1. Petis a me, fili charissime, quatenus ex lectione evangelica, qua duodennis pueri Jesu gesta narrantur, aliqua piæ meditationis et sanctis amoris eliciam semina, et sportulis litterarum commendans tibi colligenda transmittam. Adhuc nuntius ista loquebatur; et ecce sensi in ipsis medullis cordis mei, ex quanto, ex quali, ex quam ardenti, ex quam dulci tua id Fraternitas petebat affectu : cum subito mihi venit in mentem ubi aliquando fuerim, quid

senserim, quid in me ipso evangelica verba nunquam egerint, vel cum legerentur, vel cum cantarentur. Respexi miser, respexi, et vidi quam longe post tergum meum illa suavia et jucunda reliquerim : quam longe ab his deliciis occupationum et sollicitudinum me funes abstraxerint; adeo ut quæ tunc tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sint. Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam; cum emissa ad me manus

(52) Exstat in tomo XIII Bibliothecæ Veterum Patrum, edit Colon.